

Stadsarkivar Svend Aakjær giver følgende tolkning af *Okkels*:

Stednavnet *Okkels*, der er navn på en gård i Rind Sogn, Hammerum Herred, hører ikke til de navne, der er overleveret i særlig gammel tid, og det er derfor vanskeligt at tolke det med fuld sikkerhed.

I matriklen af 1688 er *Okulsgaard* navn på en gård på 22,1 td. land med 3,58 td. hartkorn. I en jordebog 1660 og i et skøde af 17. april 1661 skrives det *Ochols*, i to breve fra kancelliets brevbøger skrives det 4. februar 1579 *Aakal*, 10. april 1617 *Aakals*. Udtalen er *å'kels* med stød på kort, åben vokal. Det manglende s i 1579 må vel skyldes en fejl.

Gården ligger lige ved, tidligere endda nærmere Fjederholt Å, og det kunne vel derfor tænkes, at første led var ordet *å*. Dette ord udtales *o'* i jysk, men i sammensætning som regel med kort, åbent *å-*, f.eks. i Fjends Herred *åbreηk* "åbrink", ligesom de brede enge langs Karup Ås østbred deles i *æ lanæη'*, *æ mæælæη'* og *æ åbe*, Landeng, Mellemeng og Aabed. Stednavnet *Aakær* udtales med kort, åbent *å* og stød: *å'kje*. Også ved andre stednavne, sammensat med *kær*, indtræder ofte vestjysk stød, f.eks. i *Sparkær*, *Bredkær*, der udtales *sbar'kje*, *bre'kje*.

Det var derfor ikke utænkeligt at stednavnet kunne indeholde ordet *å* med et eller flere efterled. Professor Peter Skautrup¹ har tænkt sig, at et mosedrag eller *kær*, der strækker sig tungeformet øst om gården nord på, kunne have været kaldt **Kølsø* eller **Kølsig*, enten med 1. led = adj. *Køl* "kold", eller sidste led kan have været en anden sammensætning med subst. *køl*, der synes netop at have været brugt om sumpede strækninger. Der er mulighed for, at et sådant navn kan have eksisteret. I sognet kendes jo stednavnet *Kølkær*, men ved *Okkels* vides der ikke at have været et stednavn med dette forled, og dersom *Okkels* er et **Aakølsø* eller **Aakølsig*, er formerne *Ochols* og *Aakals* ret påfaldende.

¹ I privatbrev 13. april 1949.

Der er endnu en mulighed for tolkning, som måske fortjener lidt nøjere overvejelse. Der findes i nordiske stednavne et navneled *ok* "åg", der bruges om "højdedrag, ås" eller lignende, på samme måde som ord for *åg*, *Joch* i højtysk og *jugum* i latin, bruges i betydningen "bjergås". Ordet foreligger sikkert, således som dr. phil. Kr. Hald² har formodet i sin bog om um-navnene, i stednavnet *Okome* i Faurås Herred, Halland (1157-82 *Ochem*, 29. 9. 1394 *Okkemmæ*, 24. 3. 1423 *Okemme*, 13. 6. 1447 *Okeem*), som Kr. Hald tolker af "ok, "åg", brugt i topografisk betydning om de omgivende højdedrag".

Dette navneled foreligger øjensynlig både i svenske, norske og islandske stednavne. *Ukreda* i Östergötland (1381 *Wkreetha*) tolkes af Hj. Lindroth³ af ordet *ok*, fornsvensk også *uk*, snarest sigtende til en bjergformation.

I Halse, Romdals fylke, findes stednavnet *Aakvik* (*okauik*), om hvilket det formodes⁴, at det indeholder ordet *ok* "åg", ligesom *Aak* i Grytten, Romdals fylke⁵. *Halse* ved Aakvik hedder i ældre tid *Holsyniar* (af *hals* og den ældgamle norske stednavneendelse *vin* "græsgang"). Ved Aak i Grytten ligger også et *Halse* (af ældre *Halsage*, mulig af *hals* og *hage* eller *hauger*). K. Rygh⁴ bemærker ved Aakvik: "Det er unegtelig paafaldende ogsaa i Grytten ligesom her at finde et Navn af denne Stamme lige ved Siden af Halsaa, skjønt det sidste vistnok ikke har været ganske samme Navn paa begge Steder. Paa Island er *Ok* Navn paa et kuppelformet Fjeld med en Jøkel nær *Halsar* og Grænden *Halsasveit*⁶. Finnur Jónsson⁷ har tolket det islandske jøkelnavn *Ok* af *ok*, åg. Vi fæster os tillige ved sammenstillingen *ok* og *hals* to steder i Norge og eet sted på Island.

Hals bruges i norske stednavne om "lavere Høider, som skille mellem to Dale", "smalt Jordstykke mellem to Vande eller mellem

² Kr. Hald: De danske Stednavne paa -um, 1942, s. 87 f.

³ Meddelanden från Norra Smålands fornminnesförening IV. 58 f.

⁴ Norske Gaardnavne XIII. 448.

⁵ Sammesteds XIII. 231.

⁶ Kålund, Bidrag til en historisk topografisk Beskrivelse af Island I. 314.

⁷ Namn och Bygd 1932 s. 35.

Klipper" ⁸, på Shetland om "en smal højderyg, særlig en sænkning i en større højderyg, en fra en større højde fremspringende lavere"⁹. På Færøerne bruges *hals* (*hálsur*) om "smalt Højdedrag; ogsaa Sænkning mellem to Højder, hvoraf den ene alm. er lavere end den anden"¹⁰. I svenske stednavne bruges *hals* om "landtunge, landtrygg, låg bergsträckning" ¹¹. Ivar Westerman siger om *hals* som en del af en ås: "en åsdel, som starkt smalnar av på ett ställe, ... kallas *Halsen*" ¹².

Åkalsberget i Bohus Län tolkes¹³ af **åk-hall*, "hallen varöver man åker". Det var vel også muligt, at navnet kunne komme af **åk-hall* eller **åk-hals* "åsens hald eller skråning, åsens hals".

Når ordet *hals* oftere forekommer i forbindelse med *ok* og *ås*, skyldes det vel, at en af dets betydninger er "lavere højde mellem to højere, smal højde, forbindende højde mellem to højere, eller mellem to dale". Det norske ønavn *Halsna* bruges i følge O. Rygh⁸ "om Øer med høiere Endepartier, forbundne ved et lavere Mellemparti". I Okkels kunne der foreligge et ældre **Ok-hals*, i middelalderlig ortografi **Ochals*, hvis *a* lever videre i formen *Aakals*, og hvis *ch* kunne foreligge i *Ochols*. I stednavnet *Assels* på Mors (1388 *Westher Asselse*, 1555 *Østerassels*) kunne foreligge et ældre **_s-hals*, hvor *_s* "ås" er forkortet til *as*, som i *Asnæs* (*Assens*), *Asmild* samt muligvis *Asdal*, *Aslund*. Med *Asnæs* kan jævnføres norsk *Aasnes*, *Aaknes* (*Oknese*), med *Aslund* muligvis svensk *Oklunda*. Endvidere kan *Aasholm* i Jerslev og Ugilt Sogne i Vendsyssel, norsk *Aasholm*, *Aasholmen*¹⁴, svensk *Åsholmen* i Kronobergs län, muligvis sammenstilles med det danske stednavn *Okholm*, der forekommer 3 steder. *Okholm* ved Tønder hedder 1480 *Ockholm*, 1273-88 *Ochholm*. *Okholm* i Nørre Gøs Herred hedder

⁸ O. Rygh, Norske Gaardnavne, Indledning s. 53.

⁹ J. Jacobsen, Shetlandsøernes Stednavne 48.

¹⁰ C. Matras, Færøsk-Dansk Ordbog: *hálsur*.

¹¹ Söderwall, Ordbok öfver svenska medeltids-språket.

¹² Helsing-namnen i Finland, Namn och Bygd 1948 s. 70.

¹³ Ortnamnen i Göteborgs och Bohus Län III. 24.

¹⁴ Norske Gaardnavne IX. 69, XV. 62.

1470 *Ockeholm*. Endvidere findes et *Okholm* i Vester Vedsted S. Disse navne tolkes¹⁵ af det frisiske mandsnavn *Okke, Ok*; men for de to af dem, som ikke har ældre former med *Ocke-*, er det ikke tvingende nødvendigt, da en middelalderlig form *Ochholm* meget vel kunne indeholde ordet *oc, ok* "åg". Det må dog indrømmes at netop den vestlige egn omkring Husum - Tønder - Ribe hører til de egne i Danmark, hvor man har grund til at vente påvirkning fra frisisk navneskik i personnavnene.

Longelse, Langelands Sønder H., skrives 1231 *Liungæhals*, 21. maj 1412 *Lwngelse*, 28. juli 1416 *Lyw(n)gelsæ*, 1447 *Liongelsze*. Ved navnene *Lohals* (1664 *Louhalsz*) og *Hirtshals* (1532 *Harthals*) er endelsen *hals* bevaret. Men, ligesom ved *Assels*, er det vist også mest sandsynligt, at *Hjortels* i Vester Han H. (4. juni 1836 *Vester Hiertells*) kunne have haft endelsen *hals*. Formen *Hiertells* kunne da muligvis, ligesom *Hjertebjerg*, indeholde genitivsformen *hiartar, hiartæ*. Forvanskningen til *Hiordal(s)* er af forholdsvis sen dato. Stednavnet *Hejls* (1231 *Hæghærils*) tolkes¹⁶ af **Hæghræhals*, sammensat med fuglenavnet *hæghræ*, "hejre", under henvisning til *Liungæhals, Longelse*.

Men dersom *Okkels* skal udledes af *ok* "åg", så kræver det en forklaring, hvorfor det har beholdt sit udlydende -k. For det første viser formen for *Ochem, Okome* fra 1394: *Okkemmæ*, at udlydende k i forbindelse med et følgende h kan, ved en art assimilation, udvikle sig til -kk-, som i vestjysk ville få det vestjyske stød. Endvidere finder der i vestjysk en hærkning sted af udlydende -k, således at det bevares, f.eks. i ordene *lik, sik, vik*, lig, sig, vig, der udtales *li'k, si'k, vi'k*. Samme udvikling findes også ved ordet *krok* "krog", der i visse stednavne udtales *krå'k*, medens ordet ellers normalt hedder *kro'q*, i østjysk *kråq'*¹⁷. På samme måde kunne *ok* udvikles til *å'k*, måske især i forbindelse med et følgende h, som i -hals, -holm, -hem.

¹⁵ Sønderjyske Stednavne III. 5.

¹⁶ Vejle Amts Stednavne 162.

¹⁷ Viborg Amts Stednavne s. 196.

Selv om tolkningen af *Okkels* som **Oc-hals* ikke hører til de ganske sikre, så er den dog altså en af de muligheder, man tør regne med.

Sammenfattende peger Svend Aakjær således på følgende muligheder for en sproglig oprindelse af navnet *Okkels*: Første stavelse kan være afledt af:

- Ordet *å*, fordi gården ganske simpelt tidligere lå nær ved Fjederholt Å. De tre ældste skrivemåder støtter denne mulighed.
- eller eventuelt af navneleddet *Ok*, der ifølge stadsarkivar Svend Aakjær findes i nordiske stednavne og bruges om højdedrag eller lignende. Skrivemåden efter 1660 støtter denne teori.

Anden stavelse i *Okkels* kan have sin oprindelse i:

- *hals* enten i betydningen bakkedrag, landryg mellem to lavområder - i dette tilfælde måske de to ådale for Kollund Bæk og Fjederholdt Å - eller i betydningen næs - i dette tilfælde omgivet af vådområder.
- *Kølsø* eller *Kølsig*, som man kunne tænke sig, at det lille mosedrag, der strækker sig i nordlig retning øst om gården, har været kaldt (se fx ovenstående satellitbillede).